

Jubileum skladatele Jiřího Temla

PhDr. Gabriela Kubátová, Ph.D.

Katedra hudební výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze

Anotace: U příležitosti životního jubilea předního českého skladatele Jiřího Temla článek upozorňuje na jeho žánrově mnohostranné dílo, sahající od velkých symfonických partitur až po dvě dětské opery, i specifický vývoj osobitého kompozičního stylu.

Klíčová slova: život, dílo, kompoziční styl, inspirace, soudobá tvorba.

Composer's Jubilee

Annotation: The article was written for the occasion of the 75th birthday of one of the most important Czech composers, Jiří Těml. It is concerned with his incredibly various work that extends from extensive symphonic pieces to a couple of children's operas as well as the path he took to find his personal style of composition.

Key words: life, works, style of composition, inspiration, contemporary music.

PhDr. Gabriela Kubátová, Ph.D., Music Department, Faculty of Education, Charles University, Prague.

Hudbě se intenzivně věnoval už od dětství podporován svou rodinou, následovalo studium na konzervatoři a úspěšné absolutorium Hudební fakulty AMU ve skladatelské třídě...Ne. Curriculum vitae našeho předního soudobého skladatele neobsahuje ani jednu z obvyklých úvodních frází. Přesto se Jiří Teml stal jednou z nejvýraznějších osobností naší kompoziční scény. Ve svých 75 letech, které oslavil 24. června tohoto roku, se pohybuje stále na špičce a každý rok představuje kromě drobnějších děl i závažné dílo, vysoce hodnocené nejen publikem, ale i kritiky a interprety. Z patnácti velkých symfonických či koncertantních partitur, z nichž některé vznikly na objednávku ze zahraničí, připomeňme 2. symfonii „Válka s mloky“, 3. symfonii „Kafka“, Aenigma vitae – pocta L. Janáčkovi, dále koncerty - houslový, dva varhanní, cembalový, pro dva klarinety a mezi větší práce náleží i dvě úspěšné dětské opery. V současné době autor dokončil partituru koncertantní skladby pro čtyřruční klavír a orchestr s názvem Salve Paganini pro švýcarského objednavatele a melodram Verše psané na vodu na japonskou poezii.

Ačkoli zájem o hudbu projevoval od dětství, musel se rodák ze šumavského Vimperku spokojit s podporou a výukou staršího bratra, nadšeného amatérského muzikanta, který se o něj od osmi let, po ztrátě rodičů, staral. Vzhledem k těžké životní situaci nepřicházelo systematické studium hudby v úvahu. Jiří Teml se rozhodl pro obchodní akademii a zaměstnání úředníka v ekonomické sféře také až do svých 41 let vykonával. Veškeré hudební vzdělání si postupně doplňoval soukromě.

Umístěnka do Karlových Varů mu umožnila setkání s Dr. Bohumilem Duškem¹, který se stal Temlovým učitelem v oblasti hudební teorie.

Cesta ke klasické hudbě vedla přes zájem o jazz a taneční hudbu, což bylo pro tehdejší mladou generaci příznačné.

„Zpočátku jsem to zkoušel spíš s aranžováním skladeb pro taneční orchestry. V šedesátých letech zaznamenal jazz velký rozvoj a zajímal mne. Uznával jsem zvláště Karla Krautgartnera, jednou jsem mu dokonce poslal svou skladbičku. A představte si, za půl roku jedu autobusem a tu svou skladbičku slyším z rádia. Hrál ji orchestr Karla Krautgartnera. Pak jsem za ni z rozhlasu dostal stovku. To byla snad největší radost, kterou jsem v životě pocítil. Později jsem zažil mnohem důležitější radosti, ale table byla první.“ (BOKŮVKOVÁ, V. Portréty plzeňských skladatelů Jiří Teml. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008, s. 3)

Harry Macourek, hudební dramaturg pražského rozhlasu, kterému Teml vozil své jazzové kompozice, ho seznámil se svým kolegou, dramaturgem symfonické hudby, skladatelem Jiřím Jarochem², ke kterému jezdil Jiří Teml na cenné konzultace od roku 1965 po dobu více než deseti let. Jiří Jarocho ho soustavně vedl a kladl důraz na soudržnost hudebního materiálu.

V roce 1976 došlo v životě skladatele, který se kompoziční tvorbě věnoval vedle svého zaměstnání úředníka, k zásadnímu obratu. V Plzni působící

¹ Doc. PhDr. Bohumil Dušek, CSc.(1923 – 1981) tehdy působil na Pedagogickém institutu v Karlových Varech, později vyučoval na Pedagogické fakultě v Plzni a na Hudební fakultě AMU.

² Jiří Jarocho (1920 – 1987), původně violista a skladatel (v kompozici žák Jaroslava Řídkého a Miloslava Kabeláče), byl dlouholetým režisérem Československém rozhlasu v Praze.

Dr. Antonín Špelda³ doporučil Temla na místo hudebního dramaturga v plzeňské stanici Československého rozhlasu.

„V květnu 1976 jsem přešel od práce v administrativě v Karlových Varech do Československého rozhlasu v Plzni jako hudební dramaturg – dostal jsem se tedy profesionálně do oblasti, která prakticky po celý můj život měla povahu intenzivně pěstovaného „hobby“. Měl jsem své vzory – a dobré vzory – v klasicích 20. století – Prokofjevovi, Hindemithovi, hlavně Stravinském a Bartókovi; zaujala mne francouzská moderní hudba. Chybělo mi však tolik potřebné soustředění na hudbu celého komplexu tvorby více staletí.

Dříve jsem si dělal jakýsi apriorní výběr – nepřinutil jsem se ke poslechu a studiu věcí, které jsem předem nepřijal. Práce v rozhlase pro mne znamenala povinnost soustavného studia partitur a poslechu hudby všech možných stylových oblastí až po nejnovější směry: došel jsem tak ke vytváření souborného názoru, který se odráží i v mé kompoziční práci.“ (Bokůvková, V. Portréty plzeňských skladatelů Jiří Teml. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008, s. 6 - 7)

„Zde jsem se věnoval i činnosti upravovatelské. Vzniklo tak přes 200 úprav lidových písní. Tato práce zanechala viditelnou stopu v mé symfonické, vokální i komorní hudbě. Práci s lidovou písní, která je pro mě „studánkou čisté vody, vždy okysličuji své hudební výrazivo.“

Začátkem osmdesátých let nastoupil Jiří Teml do pražského Československého rozhlasu na místo svého, v té době už vážně nemocného, učitele Jiřího Jarocho. Opět zastával funkci hudebního dramaturga v redakci vážné hudby, ve které setrval až do roku 2000, kdy odešel do důchodu. S Českým rozhlasem i nadále spolupracuje a podílí se speciálně na pořadech zaměřených na soudobou hudbu.

Při příležitosti významného životního jubilea jsem požádala Jiřího Temla o malý rozhovor.

Jak byste charakterizoval svůj kompoziční přístup?

„Píši v ustáleném modu. Při práci usiluji o výrazný motiv, který je základem celé skladby a který v různých (někdy velmi kontrastních obměnách) drží skladbu pohromadě. Kontrast je nezbytnou součástí mé práce, jakož i funkční využívání nových výrazových prostředků. I v malém nástrojovém obsazení se snažím o barevnost a rytmickou pestrost. Již skica skladby vychází z konkrétní představy užití nástrojů. Nevyhýbám se ani humorným námětům.“

Jak vnímáte současné skladatelské trendy, specifika české skladby dnes a osobitost hudební řeči,

„Na rozdíl od 19. století se ve 20. století skladatelské techniky rozkošatily do nepřehlednosti. Hledání nových cest je jistě přínosem – vřdyt' každý autor by měl ve své tvorbě přispět něčím do

³ Doc. RNDr. Antonín Špelda, DrSc. (1904 – 1989), dlouholetý vědecký pracovník v oboru akustiky, byl v letech 1963 – 1972 vedoucí katedry obecné fyziky Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Kromě toho byl uznávaným hudebním kritikem a do roku 1983 napsal více jak 10 000 hudebních kritik, jubilejních medailonů či drobných studií.

hudebního vývoje, ale zatímco v baroku vystačili skladatelé jednou technikou a lišili se invencí a kompozičním mistrovstvím, dnes chce být každý absolutní individualitou.

A zatímco hudba romantiků byla obohacena o prvky národního koloritu, dnes nerozeznáte českou či čínskou skladbu od francouzské a americké. Zejména v 60. letech minulého století došlo u nás k velkému rozvoji nových výrazových prostředků, mnohdy však pouze detailně převzatých ze zahraničí. Tento trend pokračuje dodnes. Domnívám se, že jsou vlastně jen dva typy skladatelů – avantgardisté (experimentátoři) a syntetické. Oba typy mají nepochybně své místo a svůj význam v hudební historii. Každý autor má právo na vlastní názor a vyjádření. Nechápu pouze nesmiřitelnou rivalitu a averzi některých reprezentantů obou stran.

Domnívám se, že osobitost hudebního projevu je vrcholem skladatelova snažení. Ne každému se ovšem podaří, aby jeho tvorba byla pouhým poslechem identifikovatelná. Neměl by však samoučelně usilovat o tuto individualitu.“

Jak se díváte na věčný svár populární a vážné hudby?

„Obě žánrové oblasti mají své nezastupitelné místo v hudebním životě. Určitou žánrovou specifikou je jazz, který dle své povahy inklinuje buď k vážné nebo populární hudbě. Oba žánry, pokud vykazují invenci a potřebnou uměleckou kvalitu, jsou pro společnost cennou hodnotou. V současné době se ale bohužel zájem posunuje stále více k zábavnímu průmyslu a tam bývají tyto hodnoty sporné.“

Kde hledáte inspiraci?

„Pokud jde o mne, hledám inspiraci v podnětech z literatury či výtvarného umění. Trvalými hodnotami jsou pro mne K. Čapek, F. Kafka a W. Shakespeare, z jejichž podnětu jsem napsal již řadu skladeb. Inspirací je mi však často snaha po vyřešení nějaké problematiky (např. formy, polyfonie, aleatorního principu apod.), ale někdy je to i hudební objednávka, která přede mne klade nejrůznější podmínky.

Zejména u skladeb, které jsou ku příkladu poctou některému z hudebních velikánů, je nutno, vytvořit jakési „logo“, které by poctěného autora charakterizovalo. To je nutno vytvořit z cizí hudby. Osobní tvůrčí vklad je nutný, nelze pouze napodobovat hudební řeč obdarovaného. V baroku „s tím problémem neměli“ (viz G. F. Händel).

Inspiruje Vás někdy interpret? Z vlastní zkušenosti vím, že ačkoli máte vždy jasnou představu o konečné podobě svého díla, necháváte interpretovi velkou tvůrčí svobodu. Jak vnímáte proces zrození skladby v rukou interpreta?

„I umění interpretovo je často inspirací k napsání skladby. Spoluprací s interpretem autor roste. Nechávám se poučit a netrvám dogmaticky na detailním zápisu, pokud se poučím o výhodnosti změny. Interpret navíc někdy svým pojetím skladbu neočekávaně příznivě ozvláštňuje.“

Je nějaký nástroj, ke kterému máte bližší vztah?

„Je jich víc, ale důležité místo zaujímají varhany, které zejména přispěly k mé orientaci na hudbu vážnou a to v době mého působení v Karlových Varech, kde jsem se k tomuto nástroji přiblížil i prakticky. Dosud jsem napsal přes dvacet skladeb s účastí varhan, včetně dvou varhanních koncertů.“

S velkým ohlasem se setkávají Vaše dvě dětské opery Císařovy nové šaty a Kocour v botách. Co bylo prvotním impulsem k jejich kompozici?

„Pro děti i amatéry píšu rád. V obou případech se vždy projeví určitá vděčnost, pokud se skladba povede. U této kategorie interpretů neexistuje předstírání, nýbrž viditelná radost, či zklamání. Můj kontakt se sborovou tvorbou pro děti započal obesílání skladatelských soutěží v Jirkově, Olomouci a Jihlavě. Odtud se partitury šířily dál. Obdobně je to s instruktivní tvorbou. Nejvíce mě inspirují lidové texty nebo vtipné verše z dětských časopisů. Dnes pracuji převážně pro Kühnův dětský sbor a jeho sbormistra prof. Jiřího Chválu.“

Máte nějaký nesplněný kompoziční sen?

„V mých hudebních počátcích jsem ve svém rodišti psal amatérské kousky pro místní baletní studio. Rád bych ještě napsal velkou baletní partituru nebo hudebně jevištní pohybovou kompozici, ale to je věc spolupráce s libretistou či choreografem.“

Sevřenost formy, dominantní až energizující rytmická složka, práce s výrazným motivem, používání folklóru, humor v hudbě, hledání neotřelých barev a mimořádný smysl pro specifika nástrojů jsou základními atributy Temlovy tvorby. Rukopis skladatele je osobitý, vyzrálý, používání moderních kompozičních a výrazových prostředků je vždy plně ve službách díla. Velké závažné kompozice, ať již symfonické nebo sborové, představují Jiřího Temla v rovině intelektuální se smyslem pro vystižení hloubky myšlenkového poselství.

Literatura

BOKŮVKOVÁ, V. *Portréty plzeňských skladatelů - Jiří Teml*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008.

e-mail: gabriela.kubatova@email.cz